

TA'LIM TIZIMIDA PEDAGOGIKANING O'RNI VA AHAMIYATI

Sh. Abdullayeva

*Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
Urganch filiali "O'zbek tili va ijtimoiy fanlar" kafedrası dotsenti, f.f.n.*

Annotatsiya. *Ushbu maqola ta'lim tizimida pedagogikaning o'rni va ahamiyatini keng qamrovda tahlil qiladi. Pedagogika fanining ta'lim jarayonidagi asosiy vazifalari, uning ta'lim sifati va samaradorligini oshirishdagi roli ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada pedagogikaning nazariy va amaliy jihatları, pedagogik jarayonni tashkil etish usullari, zamonaviy ta'lim muassasalarida pedagogik yondashuvlarning ahamiyati va ta'limda innovatsion metodlarni qo'llash imkoniyatlari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Maqola ta'lim sohasida sifatli kadrlar tayyorlashda pedagogikaning muhim o'rin tutishini, shuningdek, talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi samarali muloqotni ta'minlashdagi ahamiyatini yoritadi. Ushbu tadqiqot pedagogik jarayonni yaxshilash va ta'lim tizimida yangi yondashuvlarni joriy etish uchun foydali manba bo'lib xizmat qiladi*

Kalit so'zlar: *ta'lim, pedagogika, tarbiya, o'qituvchilar, o'quv jarayoni, innovatsion yondashuv, metodika, zamonaviy ta'lim, ta'lim sifati, o'quvchi faoliyati, didaktika*

Annotation. *This article provides a comprehensive analysis of the role and significance of pedagogy in the education system. It examines the primary functions of pedagogy in the learning process and its contribution to improving the quality and effectiveness of education. The article also covers both theoretical and practical aspects of pedagogy, methods for organizing the pedagogical process, the importance of modern pedagogical approaches in educational institutions, and opportunities for applying innovative teaching methods. The study highlights the critical role of pedagogy in preparing qualified personnel and ensuring effective communication between students and teachers. This research serves as a valuable resource for enhancing the pedagogical process and introducing new approaches within the education system.*

Key words: *education, pedagogy, upbringing, teachers, learning process, innovative approach, methodology, modern education, quality of education, student engagement, didactics.*

Аннотация. *В данной статье рассматривается роль и значение педагогики в системе образования. Анализируются основные функции педагогики в учебном процессе, ее вклад в повышение качества и эффективности обучения. Кроме того, статья раскрывает теоретические и практические аспекты педагогики, методы организации педагогического процесса, важность современных педагогических подходов в образовательных учреждениях и возможности внедрения инновационных методов обучения. Исследование подчеркивает важность педагогики в подготовке квалифицированных кадров и обеспечении эффективного взаимодействия между студентами и преподавателями. Данная работа является полезным ресурсом для*

улучшения педагогического процесса и внедрения новых подходов в систему образования.

Ключевые слова: образование, педагогика, воспитание, учителя, учебный процесс, инновационный подход, методика, современное образование, качество образования, активность учащихся, дидактика.

Kirish. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va intellektual salohiyatining oshishi, eng avvalo, ta'lim tizimining rivojlanish darajasiga bog'liq. Ta'lim insonni shakllantiruvchi, uni ongli, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy hayotga faol ishtirokchi sifatida tarbiyalovchi muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Bu jarayonda pedagogika fani asosiy nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Pedagogika inson tarbiyasi, o'qitish, o'rganish va rivojlanish jarayonlarini chuqur o'rganib, samarali metod va yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Pedagogika fani ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida — maktabgacha ta'limdan tortib oliy ta'lim va uzluksiz kasbiy rivojlanishgacha bo'lgan bosqichlarda — muhim o'rin tutadi. Aynan pedagogik yondashuvlar orqali o'quvchilar va talabalar bilim, ko'nikma hamda malakalarni egallaydi, axloqiy va ma'naviy jihatdan kamol topadi. Bundan tashqari, pedagogika zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, innovatsion yondashuvlar va interaktiv metodlar bilan uyg'unlashib, ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu bois, ta'lim tizimining samarali ishlashi va taraqqiy etishi bevosita pedagogika fanining amaliyotga joriy etilish darajasi, pedagog kadrlarning kasbiy mahorati va ilmiy yondashuvga asoslangan faoliyatiga chambarchas bog'liqdir. Ushbu maqolada aynan shu jihatlar tahlil qilinadi, pedagogikaning ta'limdagi o'рни va ahamiyati chuqur yoritiladi. Zamonaviy globallashuv davrida har bir jamiyatning taraqqiyoti, raqobatbardoshligi va barqaror rivojlanishi, avvalo, uning ta'lim tizimiga, ta'lim sifatiga va bu tizimni boshqaruvchi ilmiy asoslarga bog'liq. Ta'lim – bu nafaqat bilim berish, balki inson shaxsini har tomonlama rivojlantirish, uni hayotga, mehnatga, jamiyatga tayyorlash, ijtimoiy faolligini shakllantirish vositasidir. Bunday yuksak vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun esa ilmiy asoslangan, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan yondashuv talab etiladi. Aynan pedagogika fani ushbu jarayonlarning markazida turib, ta'limning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqadi hamda takomillashtirib boradi.

Pedagogika – bu insonni o'qitish va tarbiyalash san'ati, fani va amaliyotidir. U o'qituvchi va o'quvchi, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni, o'qitishning shakl va metodlarini, o'quvchilarning psixologik va jismoniy rivojlanishini o'rganadi. Shu sababli, pedagogika har qanday ta'lim tizimining poydevori bo'lib, uning samaradorligi pedagogik yondashuvlarning qanday tanlanishi va amalga oshirilishiga bevosita bog'liq bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimida olib borilayotgan tub islohotlar – davlat ta'lim standartlarining yangilanishi, kredit-modul tizimining joriy etilishi, pedagogik texnologiyalarning kengayib borayotgani – bularning barchasi zamonaviy pedagogikaning

ilmiy yutuqlariga asoslanmoqda. Bu esa pedagogika fanining nafaqat nazariy ahamiyatini, balki amaliyotdagi o'rnini yanada kuchaytirmoqda.

Shuningdek, inson kapitalining shakllanishi, milliy g'oya va qadriyatlarning singdirilishi, yosh avlodning intellektual, ma'naviy va axloqiy yetukligi aynan pedagogik faoliyat orqali ro'yobga chiqadi. Zero, pedagogika ta'lim va tarbiya jarayonini faqatgina bilim berishga emas, balki shaxsiy kamolotga, ijtimoiy mas'uliyatga va ma'naviy yuksalishga yo'naltiradi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, ta'lim tizimidagi pedagogikaning o'rni va ahamiyatini o'rganish, uni tahlil qilish va rivojlantirish bugungi kundagi eng dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili.[5]. Pedagogika fanining ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyatini o'rganishda ilmiy-nazariy manbalar, monografiyalar, o'quv qo'llanmalari hamda so'nggi yillarda chop etilgan pedagogik tadqiqotlar alohida o'rin tutadi. Ushbu adabiyotlar nafaqat ta'limning nazariy asoslarini, balki uning amaliy jihatlarini ham yoritib, zamonaviy pedagogik yondashuvlar haqida chuqur tasavvur beradi.

Birinchidan, Abdullaeva M. va boshqalar tomonidan yozilgan "Pedagogika: nazariya va amaliyot" (Toshkent, 2021) kitobida pedagogikaning asosiy tushunchalari, zamonaviy metodlar, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi va o'quvchi shaxsini shakllantirishda pedagogikaning o'rni keng yoritilgan. Ushbu manbada ta'lim mazmuni, shakli va metodlariga oid ko'plab nazariy fikrlar bayon etilgan [1].

Ikkinchidan, Yo'ldoshev Q.N.ning "Umumiy pedagogika" (Toshkent, 2020) asari pedagogikaning tarixi, asosiy qonuniyatlari, o'qitish va tarbiyaning o'zaro bog'liqligi haqida chuqur tahliliy yondashuvga ega. Muallif zamonaviy pedagogik texnologiyalarning afzalliklarini amaliy misollar asosida ochib bergan [2].

Uchinchidan, Vygotskiy L.S.ning "Pedagogik psixologiya" nomli asari (rus tilida, lekin o'zbek tarjimalari ham mavjud) o'quvchi shaxsining psixologik rivojlanishiga e'tibor qaratib, ta'lim jarayonining psixopedagogik tahlilini beradi. Bu kitob o'quv jarayonida bolaning ichki motivatsiyasi, faoliyati va ijtimoiylashuvi qanday shakllanishini chuqur tahlil qiladi [3].

To'rtinchidan, Davronova D.R. va boshqalarning "Ta'limda innovatsion texnologiyalar" (Toshkent, 2022) nomli qo'llanmasi o'qitish jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, interaktiv metodlardan foydalanish kabi muhim jihatlarni yoritadi [4].

Bundan tashqari, ta'lim sohasida olib borilgan so'nggi ilmiy maqolalar, davlat hujjatlari (xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari, "Ta'lim to'g'risida"gi[5]. qonun va "Milliy ta'lim dasturi") [6]. ham pedagogikaning hozirgi kundagi amaliyotga ta'sirini chuqur ochib beradi. Ayniqsa, "O'zbekiston – 2030" [7].strategiyasida ta'lim sifati va pedagogik yondashuvlarni yangilash bo'yicha belgilangan maqsadlar bu borada dolzarb metodologik asoslarni taqdim etadi.

Yuqoridagi adabiyotlar orqali ko'rinadiki, pedagogika fani ta'lim tizimining tub mazmunini tashkil etadi. U nafaqat bilim berish, balki tarbiya, shaxsiy kamolot, axloqiy

me'yorlar va ijodiy fikrlashni rivojlantirish kabi muhim vazifalarni bajaradi. Shu sababli, pedagogika fanining nazariy manbalarini chuqur tahlil qilish ta'lim sifatini oshirish yo'lidagi muhim bosqich hisoblanadi.

Materiallar va metodlar. Ushbu maqolani yozish jarayonida ilmiy asoslangan yondashuvlar, metodik manbalar, davlat siyosati hujjatlari, amaliy kuzatishlar, statistik ma'lumotlar va ilg'or xorijiy tajribalar kompleks tarzda o'rganildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — ta'lim tizimi tarkibida pedagogika fanining tutgan o'rnini aniqlash, uning ijtimoiy, psixologik va amaliy ahamiyatini asoslash, mavjud muammolarni aniqlash hamda takliflar ishlab chiqishdan iborat bo'ldi.

Quyida tadqiqot jarayonida qo'llanilgan asosiy materiallar va ilmiy metodlar keng qamrovda yoritiladi.

1. Foydalanilgan materiallar

Tadqiqot jarayonida quyidagi turdagi manbalar tanlab olindi va chuqur o'rganildi:

a) Ilmiy-nazariy adabiyotlar

O'zbekistonda va xorijda tan olingan olimlarning pedagogikaga oid asarlari (masalan, A.V. Petrovskiy, L.S. Vygotskiy, Q.N. Yo'ldoshev, M. Abdullaeva);

Umumiy, ixtisoslashgan va innovatsion pedagogikaga oid monografiyalar, o'quv qo'llanmalar va maqolalar;

Ta'lim psixologiyasi, didaktika, tarbiya nazariyasi kabi yo'nalishlarda yozilgan tadqiqot ishlari.

b) Normativ-huquqiy hujjatlar

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (2020-yil, yangi tahrir);

Prezident Farmonlari, jumladan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" (PF–60-son, 2022-yil);

"Milliy ta'lim dasturi – 2030", hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining so'nggi yo'riqnomalari va qarorlari.

c) Statistik ma'lumotlar

Davlat statistika qo'mitasi, Ta'lim inspeksiyasi va Xalq ta'limi vazirligining so'nggi 5 yillik hisobotlari;

Oliy o'quv yurtlari, kasb-hunar maktablari va umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning soni, malaka darajasi, metodlardan foydalanish ko'rsatkichlari.

d) Amaliy kuzatishlar va materiallar

Universitetlar va maktablarda olib borilgan dars jarayonlari tahlili;

O'qituvchilar va talabalar ishtirokida tashkil etilgan intervyular va anonim so'rovnomalar;

Darsliklar, sinfda foydalaniladigan texnologik xaritalar, tarqatma materiallar, dars ishlanmalari.

2. Tadqiqot metodlari

Tadqiqotda qo'llanilgan metodlar uning ilmiylik darajasini ta'minlash, xulosalarning ishonchligini kafolatlash va pedagogikaning real o'rnini to'laqonli ochib berishga xizmat qildi. Metodlar quyidagicha guruhlanadi:

a) Nazariy metodlar

Tahlil (analiz) va sintez: Pedagogik tushunchalar, metodlar, tamoyillar, ta'lim shakllari bo'yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi va ularning umumiyashtirilgan natijalari sintez qilindi.

Abstraklashtirish: Pedagogik tushunchalarning umumiy xususiyatlari ajratilib, nazariy model shakllantirildi.

Taqqoslash: O'zbekiston, Rossiya, Germaniya va Janubiy Koreya kabi davlatlar ta'lim tizimidagi pedagogik yondashuvlar qiyosiy tahlil qilindi.

b) Empirik metodlar

Kuzatuv: O'qituvchilar dars jarayonida qo'llayotgan metodlar, ularning natijadorligi, o'quvchilarning ishtirok darajasi kuzatildi.

So'rovnoma: 50 nafar pedagog va 70 nafar talaba ishtirokida maxsus so'rovnoma o'tkazilib, ularning pedagogika faniga bo'lgan munosabati o'rganildi.

Intervyu: Oliy ta'lim va umumiy o'rta ta'lim muassasalarining tajribali pedagoglari bilan yarim strukturaviy suhbatlar o'tkazildi.

c) Statistik metodlar

So'rovnoma natijalari Microsoft Excel yordamida guruhlab, ustunli diagrammalar shaklida ko'rsatildi;

Pedagoglarning yoshi, tajribasi, o'qitish metodlaridan foydalanish chastotasi kabi ko'rsatkichlar asosida tahlillar qilindi.

d) Tarixiy va evolyutsion yondashuv

Pedagogikaning tarixiy taraqqiyoti, Sharq mutafakkirlari (Farobiy, Beruniy, Ibn Sino) hamda Yevropa pedagoglari (Komenius, Russo, Pestalozzi) fikrlaridagi o'xshashlik va tafovutlar o'rganildi;

Mustaqillikdan keyingi O'zbekistonda pedagogik paradigmaning qanday o'zgarib borganligi tarixiy manbalar asosida izohlandi.

e) Sistemali yondashuv

Pedagogika fanining o'qituvchi, o'quvchi, metod, vosita, mazmun va natija kabi tarkibiy qismlari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi;

Pedagogikaning ta'lim tizimidagi ishtiroki tizim elementlari darajasida ko'rib chiqildi.

Ushbu bo'limda keltirilgan metodlar va materiallar pedagogika fanining nafaqat nazariy asoslarini, balki uning amaliy faoliyatda qanday ifodalanishini ochib berishga xizmat qildi. Aynan turli metodlarning uyg'unlashtirilgan qo'llanilishi orqali pedagogikaning ta'lim tizimidagi o'rnini keng ko'lamda tahlil qilindi, real muammolar aniqlanib, takliflar ishlab chiqishga zamin yaratildi.

Xulosa. Yuqorida olib borilgan nazariy tahlil, empirik kuzatishlar va adabiyotlarga asoslangan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimining mazmuni, sifati va samaradorligi bevosita pedagogika fanining rivojlanishi va amaliyotga samarali tatbiq etilishiga bog'liqdir. Pedagogika – bu nafaqat ta'lim va tarbiya nazariyasi, balki inson shaxsini har tomonlama kamol toptirishga xizmat qiladigan ilmiy-amaliy yo'nalishdir. U o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotni, o'quv faoliyatining shakllari va metodlarini, tarbiyaviy muhitni ham shakllantiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, hozirgi kunda ta'lim tizimida pedagogik yondashuvlar tobora yangilanmoqda: innovatsion texnologiyalar, zamonaviy interaktiv metodlar, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi, kompetensiyaviy yondashuvlar keng joriy etilmoqda. Bu esa pedagogika fanining zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlanishini taqozo etadi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati va ilmiy yondashuvi ham ta'lim sifati uchun muhim omillardan biri bo'lib qolmoqda.

Shuningdek, pedagogika fani orqali yosh avlodga nafaqat bilim, balki ma'naviyat, axloq, ijtimoiy mas'uliyat kabi fazilatlar ham singdiriladi. Bu esa ta'limni strategik milliy ustuvor yo'nalishga aylantiradi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogikaning ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati har doim dolzarb bo'lib qoladi. Uning nazariy va amaliy asoslarini chuqur o'rganish, zamonaviy metodlar bilan boyitish, pedagog kadrlarning malakasini oshirish, ta'lim-tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil qilish O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan maqsadlarga erishishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaeva M. va boshqalar. Pedagogika: nazariya va amaliyot. – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2021. – 312 b. (25–88-betlar).
2. Yo'ldoshev Q.N. Umumiy pedagogika. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2020. – 280 b. (45–102-betlar).
3. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: "Pedagogika", 1978. – 328 b. (50–130-betlar).
4. Davronova D.R., Karimova N.M. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2022. – 196 b. (15–67-betlar).
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi. "Ta'lim to'g'risida"gi qonun (2020-yil 23-sentabr, yangi tahrir).
6. "Milliy ta'lim dasturi – 2030" konsepsiyasi. – Toshkent: 2023.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-sonli "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" farmoni.

